

Poézia príslušníkov Beat Generation

Čítajte s porozumením a riešte úlohy.

K výberu tejto témy ma viedli dva dôvody. Jeden je racionálny a je ním neutíchajúca obľúba poézie beatnikov najmä u mladej generácie, čo vzhľadom na všeobecnú nepopulárnosť tohto žánru nie je zanedbateľný jav a bolo by ho možno vhodné v pedagogickej praxi využiť. Druhý dôvod je skôr emocionálny: tohto roku, ako isto viete, spomedzi živých odišli hneď dvaja z príslušníkov hnutia beatnikov - azda jeho najslávnejší básnik Allen Ginsberg a popredný prozaik William Burroughs. Táto prednáška bude pozostávať z dvoch častí: informatívnej a interpretačnej. Kým prejdem k historickým podmienkam vzniku hnutia, dovoľte malú etymologicko-sémantickú odbočku.

Názov Beat Generation sa u nás dlho prekladal ako „zbitá generácia“. Takto ho okrem rozličných starších učebníc literatúry uvádza aj Slovník literárnych smérov a skupín od Štěpána Vlašina. Tu treba zdôrazniť, že termín „zbitá generácia“ celkom nevystihuje, ba ani nemôže vystihovať jeho podstatu. Na vine je polysémantickosť anglického výrazu „beat“, ktorý v súvislosti s týmto literárnym hnutím naozaj implikuje význam poukazujúci na byronovsko-baudelairovský typ básnika alebo básnikov odvrhnutých spoločnosťou, a teda právom nazývaných „zbitými“, ktorý však má i ďalšie, doposiaľ či už z ideologických, alebo iných príčin neuvádzané konotácie. Jednou z nich je hudobná konotácia, keďže slovo „beat“ znamená aj „takt, tempo, rytmus“, a tá zas poukazuje na blízkosť poézie beatnikov s hudbou, o ktorej ešte bude reč. Napokon tretí, a vari najdôležitejší význam daného slovného spojenia sa skrýva v čiastočnej vizuálnej podobnosti slova „beat“ so slovom „beatitude“, čo znamená „blaženosť“ a priamo súvisí so životným štýlom príslušníkov hnutia. Potvrdil to aj jeho najvýraznejší prozaik Jack Kerouac, keď v roku 1959 v diskusii o Beat Generation na Hunter College jasne definoval beatnikov ako „skupinu nových Američanov prežívajúcich život naplno a zaujatých radosťou.“ Samotný termín „Beat Generation“ pritom ako prvý vyslovil práve Jack Kerouac ešte v roku 1948, keď diskutoval so svojím priateľom, románopiscom Johnom Clellonom Holmesom o stratenej generácii a existencializme. Týmto slovným spojením dnes, s odstupom času, označujeme jednak literárne hnutie, ktoré sa v USA začalo formovať v druhej polovici 50. rokov, jednak v širšom zmysle sociálne hnutie časti americkej mládeže, po ktorého príčiny sa treba vrátiť o čosi späť.

1. Zaraďte hnutie Beat Generation do periodizačného celku.

a) literár. moderna, b) medzivoj. literatúra, c) literatúra po r. 1945, d) súčasná svet. literatúra.

2. Vysvetlite trojaký pôvod slova „beat“ v pomenovaní Beat Generation.

1 Zbitá generácia, termín „zbitá generácia“ celkom nevystihuje, ba ani nemôže vystihovať jeho podstatu. 2. Slovo beat znamená aj takt, tempo, rytmus, poukazuje na blízkosť poézie beatnikov s hudbou. 3. Beatitude, čo znamená „blaženosť“ a priamo súvisí so životným štýlom príslušníkov hnutia.

Spoločenské podmienky vzniku a história hnutia

Skončenie druhej svetovej vojny znamenalo pre Ameriku vstup do obdobia nebyvalého hospodárskeho rozmachu, prosperity a z toho vyplývajúceho sebauspokojenia. Nový životný štýl značnej časti amerických stredných vrstiev charakterizoval príklon k materiálnym hodnotám a rast spotrebnej kultúry živenej čoraz rozšírenejšími masovokomunikačnými prostriedkami a reklamou. Je prirodzené, že voči takejto podobe Amerického sna sa začal dvíhať odpor predovšetkým v radoch mladých ľudí z veľkých centier. Tí sa netúžili obklopovať stále novými a novými výrobkami či šplhať sa za kariérou po spoločenskom rebríčku. Pre ich spôsob života sa stalo charakteristickým pohrdanie civilizačnými výdobytkami, neexistencia stáleho domova, dlhé cesty naprieč krajinou, striedanie zväčša príležitostných zamestnaní, hľadanie blaženosti pomocou meditácií, hudby a drog a voľnosť v sexuálnych otázkach. Sami sa nazvali „hipstermi“ a pre objekt svojho opovrhnutia - konvenčného meštiaka - našli pomenovanie „square“. Tieto dva termíny doplnil v r. 1958 sanfranciský novinár Herb Caen o ďalší: „beatnik“, ktorým sa v širšom zmysle označoval zástanca nekonformného životného štýlu, v užšom zasa príslušník literárneho hnutia. V tejto súvislosti jeden citát z Allena Ginsberga, ako on chápal beatnictvo: „*Beatnictvo je pohľad na spoločnosť zospodu, presahujúci jej predstavy dobra a zla, ktoré boli koncom štyridsiatych rokov, v časoch ľudského citu, sexuality, poézie, cenzúry a drog stredoveké v porovnaní s tým, čo všeobecná mienka ponúka dnes ako niečo normálne. Vtedy boli knihy Henryho Millera a román D. H. Lawrencea Milenec lady Chatterleyovej zakázané. Nemohli ste fajčiť marihuanu bez toho, aby vás nepokladali za ‚narkomana‘. Tieto podmienky vytvorili priestor pre istý revolučný pohľad do halucinačného charakteru oficiálnej štátnej klasifikácie a terminológie. Po hrôzach 2. svetovej vojny, po koncentračných táborech a atómových bombách Amerika túžila po normálnosti, ale my sme mali pocit, že je to len fasáda.*“

3. Charakterizujte životný štýl človeka, ktorého beatnici pomenovali slovom „square“.

Squares, teda ľudia usporiadaní, žili v meštianskej spoločnosti

4. Charakterizujte životný štýl človeka, ktorého beatnici pomenovali slovom „hipster“.

Hipster, teda človek, ktorý sa presvedčil, že sloboda môže existovať jedine mimo oblasti života meštianskej spoločnosti, v ktorej žili Squares

5. Uveďte, koho označujeme slovom **hipster v súčasnosti**. Je aj dnes synonymom rebela?

Ide o osobu vo vekovom rozpätí dvadsiatnikov a tridsiatnikov, ktorá si zakladá na tom, že je nezávislá v myslení, odievaní i prípadnej tvorbe. Často preberá najnovšie trendy v hudbe, móde aj ďalších kultúrnych aspektoch.

Samotná literárna história hnutia sa začala, respektíve mala sa začať písať počiatkom 50. rokov na východnom pobreží USA, ale vtedajší mladí autori Allen Ginsberg, Jack Kerouac či Gregory Corso neuspeli so svojimi prácami u newyorských vydavateľov, a tak sa museli poobzerať po publikačných možnostiach inde. Svoj druhý - dočasný - domov našli na západnom pobreží v San Francisku, kde sa zapojili do bohatého literárneho diania, ktoré neskôr vošlo do povedomia pod názvom Sanfranciská literárna renesancia. Jeden z jej popredných predstaviteľov a akýsi duchovný otec a patrón beatnikov Kenneth Rexroth v knihe *Americká poézia v dvadsiatom storočí* píše, že San Francisco bolo v tom čase svojbytným kultúrnym centrom, v ktorom „revolta proti celej kultúre medzivojnového obdobia mala širší a pevnejší základ ako na Východnom pobreží“. Cyklostyly, literárne časopisy, pravidelné autorské čítania poézie v obchodíkoch, kaviarňach i domácnostiach, džezové kluby, podpora rozhlasovej stanice KPFA založenej básnikom Louisom Hillom, silná anarchistická tradícia, ako aj priamy vplyv východných kultúr robili zo San Franciska príťažlivé centrum pre mladých umelcov. Navyše v r. 1954 po svojom návrate z Paríža založil básnik Lawrence Ferlinghetti vydavateľstvo City Lights Books a kníhkupectvo City Lights, orientované na nekomerčnú literatúru, ktoré bolo prvým americkým kníhkupectvom špeciálne zameraným na tzv. paperbacky. Práve Ferlinghettiho vydavateľstvo zohralo pri uvádzaní diel beatnikov do povedomia čitateľskej verejnosti kľúčovú úlohu. Nemôžeme však obísť jednu udalosť, ktorá tomu dala popud: 7. októbra 1955 sa v sanfranciskej Six Gallery konalo autorské čítanie poézie šiestich básnikov: Allena Ginsberga, Garyho Snydera, Michaela McClura, Philipa Lamantiu, Lewa Welsha a Philipa Whalena. Konferoval ho neúnavný organizátor miestneho literárneho diania Kenneth Rexroth a práve tu po prvý raz Allen Ginsberg verejne predniesol svoje *Kvílenie*. V publiku okrem iných sedel aj Ferlinghetti a Ginsbergova nová báseň naňho urobila taký dojem, že mu hneď nato poslal telegram s textom „Pozdravujem Vás na začiatku veľkej kariéry“, teda tým istým, s akým Ralph Waldo Emerson privítal v r. 1855 vstup Walta Whitmana do americkej literatúry. Ferlinghetti ešte pridal žiadosť o rukopis, a tak v r. 1956 vyšiel v City Lights Books Ginsbergov debut *Kvílenie a iné básne* ako štvrtý zväzok edície Pocket Series. Kniha svojím otvoreným jazykom, hojne využívajúcim slang a vulgarizmy, silnou expresívnosťou, ako aj častými narážkami na Ginsbergovu homosexualitu spôsobila azda najväčší škandál v americkej povojnovej poézii - v marci 1957 úrady náklad zhabali a autora i vydavateľa obvinili z obscénosti. Zaujímavá je v tejto súvislosti Ferlinghettiho reakcia, v ktorej sa bránil tvrdením, že „obscénnym nie je básnikov jazyk, ale skutočnosť, ktorú zaznamenáva. Tie veľké obscénne výlučky *Kvílenia* sú smutnými výlučkami zmechanizovaného sveta, strateného medzi atómovými bombami a chorým nacionalizmom.“ Teda zjavný spor o spôsob zobrazenia skutočnosti v umeleckom diele. Nasledujúci súdny proces sa skončil pre Ginsberga oslobodzujúcim rozsudkom a znamenal dôležitý precedens - ústavnú ochranu tlačeného slova majúceho spoločenský dosah. (V USA má štvrtý dodatok americkej ústavy o slobode tlače ohromnú silu, čo sa prejavilo i v tomto procese.) Publicita spojená s procesom a jeho výsledok jednak ovplyvnili popularitu samotného Ginsberga, jednak otvorili cestu postojom a tvorbe beatnikov do povedomia širšej verejnosti. Reakcie tej literárnej sa, pravdaže, ako to už pri „novotách“ býva, výrazne líšili. Na jednej strane to boli obranné Rexrothove články či priaznivý postoj predstaviteľov staršej generácie Williama Carlosa Williama a Carla Sandburga, na druhej striktné odmietnutie zo strany zástancov daného stavu. Z nich sa najčastejšie prezentovali postoje básnika a prekladateľa Johna Ciardiho, ktorý beatnikov „pochoval“ v r. 1960 v *Saturday Review* v článku s príznačným názvom „Epitaf za mŕtvymi beatníkmi“, ďalej básnika a literárneho kritika Donalda Halla či novinára Normana Podhoretza. Ten v článku „Bohém, ktorí nič nevedia“, uverejnenom na jar 1958 v časopise *Partisan Review*, odsúdil beatnikov ako „mladíkov, ktorí nie sú schopní konvenčne myslieť, preto nenávidia, koho môžu“.

6. Uved'te, aké podoby mal **kultúrny život v povojnovom San Franciscu** a čím tak prítáhoval mladých básnikov z východného pobrežia Spojených štátov.

Cyklostyly, literárne časopisy, pravidelné autorské čítania poézie v obchodíkoch, kaviarňach i domácnostiach, džezové kluby, podpora rozhlasovej stanice KPFA založenej básnikom Louisom Hillom, silná anarchistická tradícia, ako aj priamy vplyv východných kultúr robili zo San Franciska prítáživé centrum pre mladých umelcov.

7. „Pozdravujem Vás na začiatku veľkej kariéry...“ Uved'te autora a adresáta týchto slov v histórii a v povojnovej Amerike.

Lawrence Ferlinghetti

8. Uved'te, čím konkrétne Ginsbergova poézia **urážala verejný vkus** v Amerike 50. rokov.

Otvoreným jazykom, hojne využívajúcim slang a vulgarizmy, silnou expresívnosťou

Tieto kritiky však na pohyb beatníckeho hnutia nemali väčší vplyv. Do konca päťdesiatych rokov mal už ne jeden z beatníkov za sebou minimálne debut, prerazili do časopisov a rozšírili sa aj verejné autorské čítania poézie. Práve tie označil Kenneth Rexroth v spomínanej knihe za najdôležitejší pohyb v americkej poézii po 2. svetovej vojne. Nastala „zmena média - poézia nie ako tlač, ale ako hlas. Najdôležitejšou udalosťou nebolo vydanie nejakej zbierky, ale slávne čítanie v Six Gallery, ktorou vyvrcholilo dvadsaťročné ústnej prezentácie poézie v San Francisku.“ Poprední beatníci čítali svoju poéziu po celej krajine, ba aj v zahraničí. Tento fenomén má v poézii dvadsiateho storočia obdobu azda len v ruskej tradícii masovej verejnej prezentácie poézie. V súvislosti s Beat Generation nemožno obísť ešte jednu dôležitú publikačnú udalosť: v r. 1960 vyšla novátorská antológia Donalda Allena *Nová americká poézia 1945 – 1960*. Do nej zaradil štyridsaťštyri básnikov, ktorých spájalo „totálne odmietanie všetkých tých hodnôt typických pre akademickú poéziu“, medzi nimi aj Ginsberga, Ferlinghettiho, Corsu, Kerouaca, Jonesa, Lamantiu, Snydera, McClura a Whalena. (V r. 1973 potom spolu s Warrenom Tallmannom zostavil akýsi jej pandant, knihu *Poetika novej americkej poézie*, v ktorej uviedol literárnoteoretické názory predstaviteľov progresívnych prúdov v americkej poézii od Whitmana cez Pounda, objektivistov, básnikov Black Mountain School až po beatníkov.)

9. Uved'te, prečo boli pre beatníkov také dôležité **verejné čítania poézie**?

Práve tie označil Kenneth Rexroth v spomínanej knihe za najdôležitejší pohyb v americkej poézii po 2. svetovej vojne. Nastala „zmena média - poézia nie ako tlač, ale ako hlas. Najdôležitejšou udalosťou nebolo vydanie nejakej zbierky, ale slávne čítanie v Six Gallery.

Hoci sa v polovici päťdesiatych rokov stalo San Francisco magnetom pre autorov z Východného pobrežia, nespojili s ním svoje osudy natrvalo. Ginsberg s Corsom sa vrátili do New Yorku, odkiaľ sa vybrali do Európy, Kerouac bol takmer permanentne „na ceste“, navyše „západniari“ Snyder a Whalen sa uchýlili na niekoľko rokov do zenbudhistických kláštorov v Japonsku. Táto divergencia ciest, ako aj čoraz väčšie splývanie myšlienok beatnikov s inými nekonformnými skupinami a hnutiami mali za následok prvé úvahy o konci Beat Generation. Tu však vzhľadom na voľnosť celého zoskupenia nemožno hovoriť o nejakom definitívnom dátume jeho rozpustenia. Opierajme sa preto o Ferlinghettiho výrok z interview pre parížsky časopis *Express* z októbra 1963, keď potvrdil rozpad Beat Generation ako skupiny. Ten už len spečatili úmrtia dvoch jeho čelných predstaviteľov koncom šesťdesiatych rokov: vo februári 1968 zomrel v Mexiku Neal Cassady, ktorému sa napriek literárnym pokusom síce nepodarilo zapísať do literárnej histórie, ale v dejinách Beat Generation má nezastupiteľné miesto ako kultová postava, človek ohromnej energie, nespútaný živel vzpierajúci sa akýmkoľvek konvenciám, intímny priateľ Jacka Kerouaca a Allena Ginsberga a inšpirátor ich diela. Rok a pol nato na Floride zomrel Jack Kerouac. Koniec literárnej skupiny však zďaleka neznamenal koniec literárnych a iných aktivít beatnikov ani zánik ich myšlienok a ideálov, s ktorými vyrukovali do boja proti pseudohodnotám amerických stredných vrstiev začiatkom obdobia studenej vojny. Ich živelný, romantický odpor, samozrejme, nemohol otriasť základmi hlboko zakorenenej konzumnej americkej kultúry, či nebudaj vojenskopriemyselným komplexom USA, stal sa však dobrým impulzom pre mládežnícke rebelantské hnutia šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov, pričom niektorí z beatnikov sa do nich aj aktívne zapojili. V r. 1965 sa napríklad Ginsberg zúčastnil s kvetinou v ruke mierového pochodu v Berkeley a spolu s Ferlinghettim aktívne vystúpili proti vojne vo Vietname. To už pojmy ako „beatnik“, „bop“ či „marihuana“, typické pre päťdesiate roky, ustúpili do pozadia a nahradili ich „hippy“, „rock“ a „LSD“. K odkazu beatnikov sa hlásili poprední interpreti hudobnej scény – napríklad Doors (klávesista Roy Manzarek: „Keby Jack Kerouac nebol napísal *Na ceste*, Doors by neboli vznikli“), Bob Dylan („*Videl som najlepšie mozgy svojej generácie zničené šílenstvom...* - to mi hovorilo viac než všetko, na čom som vyrastal“) či Tom Waits.

A aké miesto si vydobyla generácia Beat Generation v americkej literárnej histórii? Dnes, s odstupom štyridsiatich rokov od jej vzniku, čo je čas dostatočne dlhý na to, aby preveril hodnoty, môžeme konštatovať, že trvalé a nezameniteľné. Svojou revoltou beatnici upozornili na to, že nielen technicky zvládnutá a vybrúsená báseň môže byť dobrou básňou a že miesto poézie nie je len v posluchárňach univerzít či na stránkach kníh. Časom sa dokonca dočkali i čiastočnej akceptácie zo strany oficiálnych štruktúr, keď v r. 1974 sa Allen Ginsberg stal členom Národného inštitútu umení a literatúry a nositeľom Národnej knižnej ceny za zbierku *Pád Ameriky (The Fall of America)* a v tom istom roku získal Gary Snyder Pulitzerovu cenu za zbierku *Korytnačí ostrov (Turtle Island)*. V súčasných amerických literárnych antológiách sa z básnikov Beat Generation udomácnili Amiri Baraka, Allen Ginsberg a Gary Snyder, zavše sa v nich vyskytuje aj Lawrence Ferlinghetti. Svedčí to o tom, že napriek mnohým obvineniam z nihilizmu a ľahostajnosti dnešná literárna verejnosť ich tvorbu neberie ako módný výstrelok, ale akceptuje ich ako uznávaných básnikov. V prospech beatnikov hovorí ešte jeden nezanedbateľný faktor – predajnosť kníh. Počet predaných výtlačkov Ferlinghettiho *Lunaparku mysle* už dávnejšie prekročil milión, k miliónu sa pomaly blíži aj Ginsbergovo *Kvílenie*, ďalšie zbierky prekročili stotisícovú hranicu, čo je dnes v Spojených štátoch, kde sa už desaťtisíc predaných kusov zbierky (v pomere k počtu obyvateľstva smiešne číslo) pokladá za úspech, priam nedostihný výkon. Hoci tento ukazovateľ, samozrejme, netreba preceňovať, naznačuje, že populárny a komerčne úspešný nemusí byť len brak.

Hlavné znaky poetiky

Kým *spoločenská* revolta beatnikov smerovala proti falošnej morálke a pseudohodnotám stredných vrstiev, tá *literárna* si vzala na mušku dominujúcu akademickú, formálnu, neosobnú a do seba uzavretú poéziu, vychádzajúcu z literárnoteoretických postulátov predstaviteľov „Novej kritiky“ Johna Crowa Ransoma, Allena Tata, Robena Penna Warrena či T. S. Eliota. Napriek slovu „generácia“ v názve hnutia však treba zdôrazniť, že beatnici nikdy neboli kompaktnou literárnou skupinou, aké mali, povedzme, niektoré avantgardné prúdy zo začiatku storočia (futurizmus, dadaizmus). Jednak boli medzi nimi nemalé vekové rozdiely - medzi Lawrenceom Ferlinghettim a LeRoi Jonesom je napríklad rozdiel 15 rokov -, jednak sa ako kompaktná skupina nikdy neprezentovali - nemali svoj vlastný časopis ani nevydali spoločný manifest, v ktorom by boli nastolili svoj estetický program. Hádam najbližšie k nemu mala práca Jacka Kerouaca *Základy spontánnej prózy*, ktorá napriek svojmu názvu výrazne ovplyvnila aj niektorých básnikov, napríklad Ginsberga - pri písaní Kvílenia ju mal pripichnutú pred sebou na stene. V tejto práci sa Kerouac zasadzuje za to, aby jazyk diela bol neprerušovaným tokom hlboko osobných myšlienok, slov-tajomstiev, aby tok textu nebrzdila zbytočná interpunkcia, či aby rytmus ovplyvňoval rétorický výdych - ako si neskôr ukážeme na Ginsbergovej básni. Tu badať očividnú inšpiráciu džezom, ktorého bol Kerouac vášnivým poslucháčom. Kerouac ďalej zavrhuje akékoľvek dodatočné racionálne korekcie textu a dôraz kladie na *moment písania* - teda, ako vidíme, presný opak princípov, na ktorých staval T. S. Eliot.

10. Z textu vypíšte základné zásady „spontánnej prózy“ podľa Jacka Kerouaca.

Jazyk diela bol neprerušovaným tokom hlboko osobných myšlienok, slov-tajomstiev, aby tok textu nebrzdila zbytočná interpunkcia, či aby rytmus ovplyvňoval rétorický výdych.

Inak však poeticky predstavujú beatnici vnútorne značne nesúrodú skupinu, a tak sa „pod jednou strechou“ vlastne ocitá extravagantný, vizionársky Ginsberg so svojim „širokorozchodným“ veršom spolu s hlbavým, úsporným Snyderom, či deklamatívny glosátor Ferlinghetti spolu s hravým surrealistom Lamantiom. No hoci spoločný menovateľ beatnikov leží predovšetkým v mimoliterárnej oblasti - je ním rovnaký životný pocit odcudzenia slobodného umelca v duchovne vyprázdnenej spoločnosti - nemožno prehliadnúť niektoré základné rysy beatnickej poetiky, ktoré ju odlišovali od prevažujúcej formálnej poézie.

Prvým je jej improvizatívny charakter a spontánnosť vzniku v porovnaní s tradičnou poéziou, dávajúcou dôraz na precíznosť a vycibrenosť tvaru. Nič nebolo beatnikom také cudzie ako vypilúvať konečný tvar básne, dávať jej „fazónu“. I preto sa v ich poézii stretne s takými prvkami, ako sú asociatívnosť, gramatická laxnosť, útržkovitosť, prvky absurdity či slová tvorené ad hoc. Základ spontánnej metódy, obmedzenie rozumovej kontroly textu, pritom nie je v literatúre ničím novým - v próze spomeňme techniku prúdu vedomia a Jamesa Joycea, v poézii napríklad surrealistickú metódu automatického písania či Yeatsove pokusy písania v tranze. Tento spôsob tvorby však v sebe nesie isté riziko, na ktoré výstižne upozornil Henry Miller, keď ho bol raz Jack Kerouac spolu s Nealom Cassadym navštíviť: „Niečo také funguje len v spojení s mysl'ou, ktorá je za tým - ak je geniálna, dobre, ak nie, je to brak.“

11. Vysvetlite, čo to znamená, keď povieme, že beatnická poézia mala „**improvizačný charakter**“.

Odlišoval ich od prevažujúcej formálnej poézie. Improvizačný charakter v porovnaní s tradičnou poéziou dáva doraz na precíznosť a vycibrenosť tvaru.

12. Vypíšte z textu charakteristiku **životného pocitu beatníkov**.

Rovnaký životný pocit odcudzenia slobodného umelca v duchovne vyprázdnenej spoločnosti

Ďalším spoločným znakom beatnickej poézie je - ak nerátame niektoré Ginsbergove básne z raného a postbeatnického obdobia a experimenty viacerých jeho kolegov s haiku - rezignácia na tradičné veršové formy a prozodické systémy. Tu rezonuje whitmanovská tradícia voľného verša, ako aj novátorské pokusy Williama Carlosa Williamsa s „menlivou stopou“. Rytmus básne u beatníkov prestáva naplňať metrický impulz a prispôsobuje sa kadencii hovorovej reči. Ginsberg v tejto súvislosti hovorí o verši ako o „jednotke dychu“, Ferlinghetti dokonca vyslovil názor, že moderná poézia, čo aká dobrá, je predsa len inak graficky upravená próza.

Na rozdiel od eliotovskej koncepcie neosobnej poézie, ktorá má byť nie priblížením osobnosti, ale útekem od nej, beatníci ponúkajú pravý opak: báseň je pre nich prostriedkom na absolútne vyjadrenie svojich pocitov a myšlienok, osobnosť tvorcu stojí v centre, v mnohých prípadoch nastáva stotožnenie autora s lyrickým subjektom. V tomto ohľade - či už vedome, alebo nevedome - pomáhali uvádzať do života teóriu projektivistickej školy Charlesa Olsona.

V oblasti jazyka boli beatníci takpovediac priekopníkmi, keď ako prví uviedli do americkej poézie slová zo subštandardnej jazykovej roviny - slang, vulgarizmy a tabuizované slová, predtým v poézii nemysliteľné. Uvoľnenie básnického jazyka pritom súvisí jednak s jeho priblížením hovorovej reči, jednak, samozrejme, s okruhom zobrazovaných tém.

13. Poznatky o **Beat Generation** zhrňte do súvislého textu – charakteristiky.

Beat Generation predstavuje jeden z najdôležitejších prúdov v USA. Je príkladom spoločenskej revolty mladej generácie, ktorá sa nechce prispôbiť požiadavkám konzumnej spoločnosti. Protest vyjadrovali svojimi dielami: Jack Kerouac, Allen Ginsberg, Lawrence Ferlinghetti, Gregory Corso, Keneth Rexroth a ďalší. Názov Beat Generation uviedol do literatúry v roku 1948 Jack Kerouac, keď v diskusii so svojim priateľom, spisovateľom J.C.Holmesom povedal: „Sme niečo ako beat generation“. Tento názov sa zvyčajne prekladá ako „zbitá generácia“. Nie je to však presné. Beat sa dá preložiť ako biť a beatitude ako blaženosť. Tak ako pomenovanie generácie, ani jej tvorba nie je jednoznačná. Neprezentovali sa spoločným programom ani manifestom. Každý z nich bol svojský a jedinečný a ich tvorbu nemôžeme vtessať do nejakých pravidiel. Verejnosť sa o existencii skupiny dozvedela pri súdnom procese na jeseň roku 1957, keď bol obžalovaný mladý básnik Allen Ginsberg za zbierku Kvílenie. Spor sa skončil v prospech vydavateľa Ginsbergovej zbierky L. Ferlinghettiho, a teda aj v prospech autora. Poézia beatníkov spôsobila obrovský rozruch. Jej domovom bolo San Francisco, konkrétne kníhkupectvo a neskôr vydavateľstvo Lawrencea

Ferlinghettiho. Hnutie sa postupne rozplynulo, diskusie o dielach Beat Generation však pokračujú

Úlohy na analýzu básne Slnečnicová sútra

1. Pozorne si prečítajte báseň A. Ginsberga Slnečnicová sútra. Pri jej analýze vám pomôžu poznámky prekladateľa Mariána Andričíka z nasledujúcej časti tohto pracovného listu. Báseň nájdete v dokumente „Allen Ginsberg - portrét a básne.doc“.

2. V básni je veľa **mimoliterárnych a literárnych odkazov**.

Doplňte:

- význam slova **sútra**:
štylistický útvar používaný na odborné výklady
- meno slávneho **anglického preromantického básnika**, ktorý napísal asi najznámejšiu báseň o slnečnici vo svetovej literatúre: William Blake
- meno amerického básnika, ktorý pred Ginsbergom zobrazil moderný svet ako pustatinu (**the waste land**): Thomas Stearns Eliot
- **miesto**, kde sa v básni nachádza lyrický subjekt so svojím priateľom: pri lokomotive, dívajú sa na západ slnka
- celé **meno priateľa**, ktorý sedí po jeho boku: Jack Kerouac
- meno **zakladateľa voľného verša** vo svetovej poézii, ktorý patril ku Ginsbergovým obľúbeným autorom: Walt Whitman
- **d'alšie, hlavne neliterárne odkazy**, ktoré sa v básni nachádzajú; pomôžte si textom zo záverečnej časti tohto pracovného listu: Slnečnica je narážkou na známu báseň anglického preromantického básnika, grafika a maliara Williama Blaka *Ah! Sunflower* (Slnečnica). Blake ho ovplyvnil najmä vizionárskym charakterom svojej poézie. Ilustruje to aj koniec štvrtého verša: „...bola to moja prvá slnečnica, spomienky na Blaka - moje vízie - Harlem...“.

3. Ginsbergovu poéziu charakterizujú tri ex – **extrovertnosť, expresívnosť a extravagantnosť**.

a) Uveďte viacero jazykových prostriedkov, ktoré robia túto báseň **expresívnou**.

Výrazná parataktickosť, hojné enumerácie, hromadenie prívlastkov, z ktorých často požíva najmä nezhodný postponovaný prívlastok

b) Prispieva k výraznej expresívnosti básne aj **modalita vety**? Argumentujte.

Áno, pri čítaní to na bežného človeka vplýva možno viac ako jazykové prostriedky

c) Prispievajú k výraznej expresívnosti básne časté a bohaté **enumerácie** (vypočítavania)?

Argumentujte. Áno, dodáva veršu silný rétorický, dynamický ráz.

4. Verš, ktorý si A. Ginsberg zvolil, môže čitateľom pripomínať skôr prózu ako poéziu. Aký je váš názor? Je Slniečnicová sútra básňou napísanou **v próze** alebo ide o (taký široký) **verš**? Argumentujte.

Má síce svojský verš ale určite by som nepovedal, že mi to pripomína prózu. Ide o „verš-dych“. Jeho podstatou na rozdiel od viazaného verša klasickej poézie, ktorý sa utvára na základe metrického impulzu, je nová jednotka dĺžky - je ňou kapacita básnikovho dychu.

5. Interpretujte **význam motívov slnečnice a lokomotívy** v básni. Svoju interpretáciu podložte krátkymi ukázkami.

Slniečnica vystupuje ako metonymia všetkých ubitých, vydedených a zavrnutých (korunka zo zakalených kvetov, ovisnutá a polámaná ako otlčená koruna, semená vypadané z tváre, skoro bezzubé ústa slnečnej tváre, lúče slnka sa na jej vlasatej hlave ničia ako vyschnutá drôtená pavučina, listy vystrčené zo stonky ako ruky, gestá z koreňa v pilinách, odlúpnuté kúsky omietky opadané z čiernych halúzok, mŕtva mucha v uchu) a lokomotíva zasa predstavuje celú spoločenskú mašineriu, proti ktorej smerovala „citová vzburá“ beatníkov. (Tá špina, to nebola špina človeka, ale smrť a ľudské lokomotívy, celý ten šat z prachu, ten závoj sčernej pokožky železnice, to líce zanesené smogom, to viečko čiernej biedy, tá ruka od sadzí alebo falus alebo výbuch umelej nad špinu horšej – priemyselnej – modernej všakovakej tej civilizácie čo poškvril tvoju bláznivú zlatú korunu)

6. Je báseň Slniečnicová sútra vhodná skôr na **tiché čítanie**, alebo na **hlasné čítanie** pred davom ľudí? Argumentujte.

Podľa mňa by sa dali takéto básne a ďalšie podobné ľudské výtvyry využiť práve na hlasné čítanie aby poukazovali, učili, a možno aj zmenili pohľad ľudí na svet alebo na konkrétnu skutočnosť. Myslím že táto báseň bola aj napísaná práve s týmto zámerom. Ak by sa podobné klenoty budúcnosti nevyužívali aj na hlasné čítanie bola by to škoda.

Najvýznamnejší básnici hnutia Beat Generation

Allen Ginsberg, najslávnejší básnik hnutia Beat Generation, charizmatická osobnosť, ospevovaný i zatracovaný guru všetkých rebelov, sa narodil 3. 6. 1926 v Newarku v štáte New Jersey. Básnické črevo zdedil po svojom otcovi Louisovi Ginsbergovi, učiteľovi angličtiny a autorovi niekoľkých zbierok. Jeho matka Naomi, ktorej venoval báseň *Kadiš*, bola ruská židovská emigrantka. Po skončení strednej školy v Patersone nastúpil na Columbia University v New Yorku, ktorú v r. 1948 absolvoval s titulom bakalár umení. Istý čas strávil v obchodnom lodstve, robil poslíčka, umýval riad a recenzoval knihy pre časopis *Newsweek*. V r. 1954 sa na tri roky presťahoval na západné pobrežie USA, kde mu v r. 1956 Lawrence Ferlinghetti vo svojom vydavateľstve *City Lights Books* vydal dnes už legendárne *Kvílenie a iné básne*. Zbierka vyvolala škandál, Ginsberga a Ferlinghettiho obvinili z urážky verejného vkusu, ale zapracoval prvý dodatok Ústavy USA o slobode slova a súdny proces sa napokon skončil oslobodzujúcim rozsudkom. Po ňom šla Ginsbergova sláva prudko nahor. Nasledovali ďalšie zbierky, množstvo čítačiek poézie, ciest po celom svete (v r. 1965 bol vyhostený z Československa; jeho reakciou na túto udalosť je báseň *Kráľ Majáles*) a napokon akceptácia zo strany oficiálnych kultúrnych ustanovizní - v r. 1973 sa stal členom Národného inštitútu umenia a literatúry a nositeľom prestížnej literárnej ceny *National Book Award*.

Ginsbergova poézia (a nielen z obdobia Beat Generation), to - ako ju sám nazval - "anjelské besnenie", je hlasným protestom slobodného umelca proti otupenému masovému vedomiu Ameriky, proti všetkým formám násilia, proti konformizmu, pokrytectvu a duchovnej prázdnote. Po literárnych začiatkoch, keď písal prevažne konvenčné básne, zmenil v polovici päťdesiatych rokov štýl - inšpirovaný vizionárom Blakom, bardom Whitmanom, inovátorom básnického jazyka a jedným z "krstných otcov" beatnikov W. C. Williamsom (autorom predslovov k dvom Ginsbergovým zbierkam) a svojim priateľom Jackom Kerouacom (jeho *Základy spontánnej prózy* mal pri písaní *Kvílenia* pripnuté na stene) vytvoril poetiku založenú na bezprostrednosti výpovede, odtabuizovanosti tém a jazyka, zmyselnosti, uvoľnení tradičného verša a jeho prispôbení dĺžke básnikovho dychu (Ginsberg svoje básne často recituje za sprievodu hudby). Svojou tvorbou si vykvílil miesto medzi najplyvnejšími americkými básnikmi 20. storočia. Zomrel v r.1997.

Slnečnicová sútra

Samotný názov básne poukazuje na dve skutočnosti, resp. na dve inšpirácie. Sútra (v sanskrte „nit“, „vlákno“) sa definuje ako zbierka hinduistických aforizmov, sentencií a poučiek viažucich sa k istému aspektu života, prípadne ako zbierka stručných výrokov sprevádzaná obsiahlejším výkladom. Tu prezrádza Ginsbergov vzťah k východným náboženstvám (v básni *Kráľ Majáles* to explicitne pomenúva: „...som budhistický Žid, ktorý uctieva Sväté srdce Krista, / modré telo Kršnu...“). Slnečnica je zasa zjavnou narážkou na známu báseň anglického preromantického básnika, grafika a maliara Williama Blaka *Ah! Sunflower* (Slnečnica). Blake bol spolu s Waltom Whitmanom najväčším Ginsbergovým vzorom a ovplyvnil ho najmä vizionárskym charakterom svojej poézie. Ilustruje to aj koniec štvrtého verša: „...bola to moja prvá slnečnica, spomienky na Blaka - moje vízie - Harlem...“. Je alúziou na Ginsbergovu víziu z r. 1948 v Harleme, v ktorej sa mu zjavil Blake recitujúci túto svoju báseň. Súvislosť medzi Blakovou a Ginsbergovou slnečnicou je však skôr vonkajšková než vnútorná - tá Blakova, unavená z ustavičného rátania krokov slnka, túži umrieť a vzniesť sa spolu s dušami

chlapca a panny hore, do cieľa cesty slnka, toho nebeského pútnika, kým Ginsbergova, hoci doráňaná, zaprášená a dobitá, zostáva na zemi - slúži totiž ako dôležitý člen [antinómie](#) stroj verzus živý organizmus, teda lokomotíva verzus slnečnica alebo metonymicky spoločenská mašinéria súdobej Ameriky verzus vydedenci spoločnosti, akési magnety jej všakovakej špiny. Navyše u Ginsberga v závere básne slnečnica oživa ako vnútorné slnko človeka v [hedonistickom](#) vzopätí, ktorý vidí východisko a únik v zmyslovom a zmyselnom ponímaní sveta, takom typickom pre poetiku Allena Ginsberga. Jeho slnečnica je síce popraskaná, ovisnutá a polámaná, zlatú korunu má poškvrenú špinou civilizácie, je akoby hromozvodom všetkého zlého, čo moderná civilizácia môže človeku priniesť, a predsa je „dokonale krásna“, tým jediným naokolo, o čo sa môže - a to nielen doslova - oprieť a čo mu svojou „slnecnou“ podstatou poskytuje azyl.

Celá báseň, a to najmä v úvodných a v záverečných veršoch, má silne osobný tón, lyrický subjekt stojí v popredí, rozpráva, opisuje, prihovára sa, pýta sa, zvoláva. Preto aj epickosť, naznačená v úvode výpočtom následných dejov, je len sekundárna - prvotná je nálada, ktorú je báseň v čitateľovi schopná vyvolať - v tomto prípade sklúčenosť, depresívnosť, melanchólia, vyplývajúca z charakteru okolitého sveta, ešte umocnená jednak súmrakom, a jednak samotnou ubitou a doráňanou slnečnicou, ktorá za normálnych okolností svojou farbou a tvarom symbolizujúcim slnko evokuje skôr radosť, životnú silu, optimizmus, jednotu mikrokozmu a makrokozmu. Je zaujímavé, že takmer celý piaty verš („a peklá Východných riek, rinčiace mosty, Joeove masné chlebičky, mŕtve detské kočiariky, ojazdené čierne pneumatiky, zabudnuté a neprotektorované, báseň riečneho brehu, kondómy & hrnce, nože, nijaká nehrdzavejúca oceľ, len zatuchnutá špina a žiletkovo ostré artefakty na ceste do minulosti -“) je parafrázou jedného verša z 3. časti Eliotovej Pustatiny, v ktorom Eliot opisuje londýnsku Temžu. Napriek značne odlišným poetikám a prístupu k tvorbe sa Ginsberg s Eliotom zhodujú v pochmúrnom obraze civilizácie 20. storočia.

Pri analýze Ginsbergovho štýlu nemôžeme obísť charakter jeho verša, od ktorého sa potom odvíja aj syntax. K tomu jeden citát z Poznámok ku Kvíleniu: „*Do roku 1955 som písal poéziu utvorenú zo zárodkov prózy, denníkov, čmáraníc, zostavených podľa frázovania alebo dychu do malých skupín krátkych veršov na základe myšlienok prozódie američtiny, ktoré som prebral z predošlých imidžistických prác W. C. Williama. Počas voľného obdobia v San Francisku, keď som bral podporu v nezamestnanosti, som zrazu uhol a vydal sa za svojou romantickou inšpiráciou - hebrejsko-melvillovským bardským dychom. Nemyslel som na to, že napíšem báseň, ale že jednoducho napíšem, čo chcem, bez strachu, dám voľnosť svojej fantázii, otvorím tajomstvo a naškriabem čarovné verše zo svojej skutočnej mysle - zhrniem svoj život - niečo, čo nebudem schopný nikomu ukázať, budem písať pre ucho svojej vlastnej duše a zopár ďalších zlatých uší. A tak prvý verš Kvílenia "Videl som najlepšie mozgy..." a celú prvú časť som v šialenstve naklepal za jedno popoludnie - veľká smutná komédia divokého frázovania, nezmyselných obrazov pre krásu abstraktnej poézie mysle, uháňajúcej a tvoriacej toporné kombinácie ako chôdza Charlieho Chaplina, dlhé saxofónové refrény, ktoré, ako som vedel, Kerouac bude počuť znieť - odrazil som sa totiž od jeho vlastných prozaických riadkov, ktoré sú vlastne novou poéziou.*“ Ginsberg vniesol do literatúry okrem iného nový typ verša, ktorý sám pomenoval „verš-dych“. Jeho podstatou na rozdiel od viazaného verša klasickej poézie, ktorý sa utvára na základe metrického impulzu, je nová jednotka dĺžky - je ňou kapacita básnikovho dychu. Popri už spomínanej hebrejsko-melvillovskej inšpirácii Ginsberg uvádza aj inšpiráciu rapsodickým nárekom, ktorý počul za svojho pobytu v blázinci. Ginsbergov verš je jednoliatym prúdom obrazov, asociácií, vízií, reflexií a emócií. Tomu prispôsobuje aj syntax verša: charakterizuje ju výrazná parataktickosť, hojné enumerácie, hromadenie prívlastkov, z ktorých často požíva najmä

nezhodný postponovaný prívlastok („...rovnako sme rozmýšľali o duši, sklúčení a smutní a so zármutkom v očiach...“, „...a tá sivá Slnčnica čnejúca oproti západu slnka, popraskaná, sklúčená a zaprášená...“, „roztomilé prírodné oko k novému hipsterskému mesiacu, prebudené, živé a vzrušené...“). Tieto prvky dodávajú Ginsbergovmu veršu silný rétorický, dynamický ráz (podporený využívaním rozličným vetných modalít od oznamovacej cez opytovaciu až po časté zvolania), ktorý vyniká najmä pri ústnom prednese samotného autora, dnes už, žiaľ, len reprodukovane.

Pokiaľ ide o použitie tróпов, Ginsberg využíva predovšetkým prirovnanie, metaforu - prevláda najmä vizuálna - a metonymiu. Obraznosť je pritom najkoncentrovanejšia v strednej časti básne pri opise slnečnice. Tú autor čiastočne personifikuje - jednak priamym oslovením, keď sa k nej prihovára ako k objektu svojich citov, a jednak niektorými atribútmi: Ginsberg na nej vidí tvár, ústa, hlavu, ruky, ucho, dokonca aj jej veľkosť prirovnáva k človeku. Možno tu pritom hovoriť o obraznosti na úrovni verša i na úrovni celej básne. Slnčnicovú sútru možno síce v prvom pláne interpretovať ako zhubný vplyv priemyslu modernej spoločnosti na flóru reprezentovanú zašpinenou slnečnicou, podstatný je tu však druhý plán, v ktorom slnečnica vystupuje ako metonymia všetkých ubitých, vydedených a zavrhnutých a lokomotíva zasa predstavuje celú spoločenskú mašineriu, proti ktorej smerovala „citová vzbura“ beatnikov (V. Černý).

Ak v oblasti prozódie Ginsberg prispôsobuje rytmus básne kadencii hovorovej reči, v oblasti využitia jazykových prostriedkov tu platí istá analógia. Ginsberg v súlade so svojou básnickou koncepciou neváha siahnuť po subštandardných, ba až vulgárnych výrazoch, ktoré tak popudili úrady pri vydaní jeho prvej zbierky. U Ginsberga však nie sú samoúčelnou dekoráciou na zakrytie obsahovej prázdnoty, ale súčasťou protestu mladého básnika proti okolitému svetu a zároveň jeho - i keď možno hyperbolizovaným - zrkadlom.

Poézia Allena Ginsberga - ako vidno i z tejto ukážky - by sa dala charakterizovať tromi ex-: expresívna, extrovertná, extravagantná. To „anjelské besnenie“, ako ju sám nazval, sa nám prihovára i po štyridsiatich rokoch rovnako naliehavo.

Autor východiskového textu: Marián Andričík